

Sygn. akt II CSK 467/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 maja 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Monika Koba
SSN Anna Kozłowska

w sprawie z powództwa "F." Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
przeciwko Instytutowi "C." w Ł.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 11 maja 2018 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 15 marca 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

1. oddała skargę kasacyjną;

2. nie obciąża powódki kosztami postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

„F.” Spółka z o.o. w W. wniosła w dniu 25 listopada 2015 r. powództwo przeciwko Instytutowi C. w Ł., żądając bądź wydania przez pozwaną towarów dostarczonych jej przez powódkę w kwietniu i maju 2012 r., za które należność przez pozwaną nie została uiszczona, bądź zapłaty kwoty 117 773,62 zł stanowiącej ekwiwalent pieniężny spełnionego na rzecz pozwanej świadczenia i

odsetek skapitalizowanych za czas od dnia 21 lipca 2015 r., tj. od dnia doręczenia pozwanej oświadczenia o odstąpieniu od umowy sprzedaży, do dnia 24 listopada 2015 r. poprzedzającego wniesienie powództwa.

Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2016 r. zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 117 773,62 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 25 listopada 2015 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 9 523 zł tytułem kosztów procesu. Ustalił, że pozwana nie uiściła należności za dostarczone jej przez powódkę w 2012 r. produkty medyczne, a wytoczone przez powódkę powództwo o zapłatę tej należności zostało oddalone prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 27 lutego 2015 r. ze względu na skutecznie podniesiony przez pozwaną zarzut przedawnienia roszczenia o zapłatę. W dniu 30 czerwca 2015 r. powódka wezwała pozwaną do zapłaty tej należności pod rygorem odstąpienia od zawartych przez strony w 2011 r. umów o dostawę produktów medycznych, a wobec jej nieuiszczenia złożyła dnia 15 lipca 2015 r. oświadczenie o odstąpieniu od tych umów w części dotyczącej zobowiązań wynikających z objętych sporem faktur. Jednocześnie powódka wezwała pozwaną do zapłaty na jej rzecz kwoty 114 608,52 zł jako równowartości niezrealizowanego świadczenia wzajemnego oraz kwoty 9 306,84 zł z tytułu odsetek za opóźnienie w zapłacie.

Sąd Okręgowy wskazał, że powódka nie dochodzi roszczenia o zapłatę ceny za dostarczone towary, ale roszczenia wynikającego z art. 494 k.c., niezależnego od roszczeń wynikających ze stosunku umownego, skoro z chwilą odstąpienia od umowy przestaje ona strony wiązać ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że żadna ze stron nie może już dochodzić roszczeń z umowy, a jedynie może wywodzić roszczenia przewidziane w art. 494 k.c. Podkreślił, że roszczenia te przedawniają się na zasadach ogólnych, a bieg terminu ich przedawnienia rozpoczyna się od dnia wezwania do spełnienia świadczenia (art. 455 k.c.). Przyjął, że zwłoki w spełnieniu świadczenia nie wyłącza fakt przedawnienia roszczenia ze stosunku umownego. Spostrzegł, że skutkiem przedawnienia jest przekształcenie się zobowiązania do zapłaty w zobowiązanie naturalne, co oznacza, że zobowiązanie nie wygasa, a wierzyciel nie może jedynie domagać się przymusu państwowego w realizacji tego świadczenia. Stwierdził, że zachowanie powódki nie może być traktowane jako nadużycie prawa w rozumieniu art. 5 k.c., w sytuacji bowiem, gdy

pozwana nie wypełniła swoich obowiązków wynikających z umowy wzajemnej, powódka, która swoje zobowiązania z tej umowy wypełniła, może podejmować wszelkie dopuszczalne prawem działania w celu zaspokojenia przysługujących jej praw. Uznał, że nieuzasadniony jest zarzut powagi rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.), gdyż przedmiotem rozpoznania w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 27 lutego 2015 r. było roszczenie o zapłatę należności za dostarczone towary, zaś przedmiotem roszczenia w niniejszej sprawie jest zwrot świadczenia z umowy wzajemnej na podstawie art. 494 k.c., nie ma więc tożsamości roszczeń.

Pozwana wniosła apelację od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 15 marca 2017 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo i zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 3 600 zł tytułem kosztów postępowania oraz zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 5 400 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego. Podkreślił, że w niniejszej sprawie wymaga rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, czy po upływie terminu przedawnienia roszczenia powódki o zapłatę należności za dostarczony towar, skutecznie podniesionego w innej sprawie, mogła ona skutecznie odstąpić od umowy na podstawie art. 491 § 1 k.c. z powołaniem się na zwłokę w wykonaniu świadczenia wzajemnego pozwanej. Uznał, że wskutek przedawnienia roszczenia zobowiązanie pozwanej przekształciło się w zobowiązanie naturalne, niemożliwe do zrealizowania przy pomocy przymusu państwowego, co oznacza brak możliwości skutecznego żądania tej zapłaty. Przyjął, że odstąpienie od umowy ze względu na zwłokę jest skuteczne tylko do chwili upływu terminu przedawnienia roszczenia o zapłatę ceny. Stwierdził, powołując się na orzecznictwo (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2016 r., II CSK 67/15, niepubl.) i piśmiennictwo, że w wypadku przekształcenia zobowiązania o zapłatę w zobowiązanie naturalne nie można już twierdzić, że pozwana pozostaje w zwłoce z zapłatą ceny w rozumieniu art. 491 k.c.

Powódka wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 476 w związku z art. 117 § 1 k.c. oraz art. 491 § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 476 w związku z art. 117 § 1 k.c. dotyczy ich błędnej wykładni polegającej na przyjęciu, że upływ terminu przedawnienia zobowiązania pieniężnego powoduje ustanie stanu zwłoki po stronie dłużnika, który nie spełnił tego świadczenia w uzgodnionym przez strony terminie. Z kolei zarzut naruszenia art. 491 § 1 k.c. odnosi się do jego niewłaściwego zastosowania polegającego na przyjęciu, że wierzyciel po upływie terminu przedawnienia traci możliwość wykonania ustawowego prawa odstąpienia od umowy wzajemnej ze względu na niewystępowanie w tego typu sytuacji stanu zwłoki w wykonania zobowiązania.

Nie ulega wątpliwości, że uprawnienie do odstąpienia od umowy jako tzw. prawo kształtujące nie podlega przedawnieniu (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2016 r., II CSK 67/15, niepubl., i z dnia 12 października 2016 r., II CSK 14/16, niepubl.). Powstaje natomiast pytanie, czy strona może dopuścić się zwłoki w wykonaniu zobowiązania z umowy wzajemnej w sytuacji, gdy wynikające z tej umowy roszczenie drugiej strony uległo przedawnieniu, i w konsekwencji, czy druga strona może wyznaczyć jej odpowiedni dodatkowy termin do wykonania z zagrożeniem, że w razie bezskutecznego upływu wyznaczonego terminu będzie uprawniona do odstąpienia od umowy.

Sąd Najwyższy podkreślił w wyroku z dnia 27 stycznia 2016 r., II CSK 67/15, że w wypadku gdy nastąpiło przekształcenie zaskarżalnego roszczenia w roszczenie naturalne, dla realizacji powództwa, tj. zastosowania przymusu państwowego, nie można już przyjąć, że pozwani pozostają w zwłoce z zapłatą ceny w rozumieniu art. 491 k.c. Sąd Najwyższy wskazał, że taki pogląd został już wyrażony w literaturze bezpośrednio przed wejściem w życie kodeksu cywilnego, gdzie podniesiono, że „jeżeli wierzyciel chce odstąpić od umowy musi to uczynić w pewnym czasokresie. Nie bez znaczenia jest tu także to, że przedawnieniu względnie prekluzji ulegają roszczenia o spełnienie świadczenia. Ponieważ terminy przedawnienia, jak i prekluzji tych roszczeń mogą rozpocząć bieg, a nawet całkowicie upłynąć zanim wierzyciel skorzysta z prawa odstąpienia od umowy wzajemnej, w sytuacji takiej bezprzedmiotowe może się stać dla wierzyciela i samo prawo odstąpienia od umowy wzajemnej”.

We współczesnej literaturze podkreślono, że uprawnienie do odstąpienia nie podlega przedawnieniu, przy czym z jednej strony wydaje się, że nie jest możliwe jego wykonanie w sytuacji, gdy roszczenie o świadczenie *in natura* uległo przedawnieniu, z drugiej jednak strony ograniczenia czasowe w jego wykonywaniu powinny wynikać z treści przepisów. W innej wypowiedzi wskazano, że dopóki zobowiązanie istnieje i dłużnik jest w zwłoce, a wierzyciel wyznaczył dłużnikowi dodatkowy termin do spełnienia pod rygorem odstąpienia, dopóty ma on prawo odstąpić od umowy, niezależnie od tego, kiedy by to uczynił. Czym innym będzie przedawnienie roszczenia z umowy wzajemnej przed wyznaczeniem przez drugą stronę terminu na jej wykonanie pod rygorem nabycia prawa do odstąpienia od tej umowy. W takim bowiem wypadku podniesienie przez stronę pozostającą w zwłoce zarzutu przedawnienia będzie ubezskuteaczało wyznaczenie dodatkowego terminu, a tym samym uniemożliwić będzie nabycie uprawnienia do odstąpienia od umowy.

Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela pogląd, że w sytuacji gdy roszczenie z umowy wzajemnej uległo przedawnieniu, druga strona nie może wyznaczyć dodatkowego terminu do wykonania umowy i w konsekwencji skutecznie odstąpić od niej na podstawie art. 491 § 1 k.c.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

aj